

Alfons ZARZOSO i Josep BARCELÓ-PRATS (ed.), *Barcelona hospitalària. La ciutat i els seus hospitals, segles XIV-XX*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona – Institut de Cultura, Museu d'Història de Barcelona (MUHBA, Col·lecció Pòsits, 2023, 580 pàgines.

Barcelona hospitalària és un llibre que es convertirà, sens dubte, en referència internacional dins el camp dels estudis sobre els hospitals, que tant han progressat en les últimes dècades. El llibre que ens ocupa té origen en un congrés, que portava el mateix títol del volum, celebrat l'any 2019 a Barcelona en dues jornades, el gener (sobre els hospitals entre els segles XIV i XVIII) i el desembre (per als segles XIX i XX) al MUHBA. Les dues jornades, extenuants per a tots aquells que hi participàrem, atesa la durada maratoniana, aplegaren un bon grapat d'investigadors i investigadores experts en la història dels hospitals. El resultat ha estat un gruixut volum de 580 pàgines, organitzat en dues parts, tot just marcades per la cronologia de les dues jornades: «Context i evolució hospitalària a l'Antic Règim», amb dos textos introductoris i tres subapartats (administració, assistència, gestió) i tretze capítols, i «Liberalisme, beneficència i assistència hospitalària», amb quatre subapartats (govern i gestió, assistència, hospitals en temps de guerra, arquitectura i patrimoni) i vint-i-un capítols. Així doncs, l'estructura del llibre és a la vegada cronològica i temàtica. I cal dir que, tot i ser l'observatori la ciutat de Barcelona –local, per tant–, el llibre s'inscriu en les línies de recerca internacionals entorn de les quals s'ha bastit la historiografia sobre els hospitals els darrers anys, i que ha donat llibres de gran valor en els quals han participat alguns dels autors i autores signants dels capítols.

Cal preguntar-se què ha fet possible que cinquanta-quatre investigadores i investigadors hagen participat en aquest volum, de bella factura, enquadrant en coberta dura, amb fotografies a color de manuscrits, edificis, documents i revistes, i acompanyat de quadres i taules; una edició, en suma, impecable. Al meu entendre, tres són les raons: una conjuntura historiogràfica molt procliu al desenvolupament de treballs d'alta qualitat sobre el món dels hospitals; uns editors ben coneixedors de la temàtica i amb capacitat per atreure i per a coordinar un nombre elevat d'autors i autores i de treballs, i les institucions compromeses que patrocinen i promocionen la publicació.

Què ha fet possible que un llibre així siga una realitat a Barcelona i no a altres grans capitals de l'àmbit cultural català o europeu? Els hospitals s'han convertit en un objecte historiogràfic en l'entorn europeu que ha donat lloc a volums admirables. En l'àmbit de l'antiga Corona d'Aragó hi ha hagut treballs des de fa gairebé un segle, però podem parlar de treballs aïllats. Des dels anys vuitanta del segle passat, el món hospitalari ha rebut un interès creixent. Tanmateix, les últimes dues dècades la tendència ha canviat, amb tot un deversall de recerques esperonades fonamentalment per investigadors relacionats amb la ciutat de Barcelona, i molt en particular amb l'Hospital de la Santa Creu. Aquesta ha estat, sens dubte, una institució insigne que ha captivat i ha atret des d'historiadores i historiadors especialitzats en els temps medievals fins a experts en el món contemporani. Els resultats han estat admirables. Voldria destacar, en aquest sentit, el pes que ha tingut una trobada científica anual coneguda com els Abrils de l'Hospital (per la data en la qual va ser fundat l'Hospital de la Santa Creu). El grup de recerca IRCVM s'ha convertit en un viver de joves historiadors que han fixat la seua mirada sobre els hospitals de la ciutat, des de les més diverses possibilitats que una institució així suscita: element de legitimació i mirall del poder municipal; empresa propietària d'un ampli patrimoni que calia gestionar amb cura, i espai d'interessos confluents de diversos protagonistes (monarques, patriciat urbà, autoritats eclesiàstiques, bisbe i capítol). Les tesis doctorals ja defensades, magnífiques, han donat peu a un seguit d'articles en revistes especialitzades i monografies. Però Barcelona no ha estat l'única beneficiada. Potser podem parlar d'una

ona expansiva que ha conduït als estudis sobre els hospitals de Lleida, Tarragona, Vic i Puigcerdà, per citar alguns casos.

Podrien altres ciutats del nostre entorn cultural rebre una atenció semblant? Fa poc he publicat un treball amb Mariluz López Terrada on reflexionem sobre l'evolució dels estudis sobre els hospitals valencians. No és que no hagen generat un interès rellevant els hospitals del cap i casal, però ja fa bastants anys que sembla que deixaren de suscitar atracció. Com sempre, cal l'estímul d'institucions, finançament, beques, l'esperó dels investigadors veterans... A València, ara com ara, no s'hi troba. I encara Mallorca no sembla tenir gaires millors perspectives, amb alguna excepció.

Pel que fa a la segona raó, els editors de l'obra, Alfons Zarzoso i Josep Barceló, són dos acadèmics de reconegut prestigi i llarga trajectòria com a historiadors de la medicina. El primer ha exercit el lideratge del Museu d'Història de la Medicina de Catalunya durant molts anys, amb una tasca ímproba de recerca i també de divulgació, en particular al voltant de la història moderna i contemporània de Catalunya i molt en particular de Barcelona, i posteriorment ha continuat com a docent des de la Universitat Complutense de Madrid. Barceló és professor de la Universitat Rovira i Virgili, des d'on ha desplegat una labor docent i acadèmica també ben notable. El nombre d'articles i monografies d'ambdós, pel volum i per la qualitat, són admirables. També han estat organitzadors sovint d'exposicions, congressos, seminaris... Fet i fet, de l'amor per la seua professió, per la saviesa, la constància i l'esforç que és habitual en la seua labor no es podia esperar d'un tàndem així menys que un producte de la qualitat del que tenim entre mans. La tria dels autors i autores i dels temes que feren els organitzadors del congrés i després editors ha fet d'aquest un llibre amb contingut de gran qualitat, com ja he dit.

En tercer lloc, em vull referir a les institucions: l'Ajuntament de Barcelona i el MUHBA. No gaires polítics entenen el valor que té per a la ciutadania la difusió del coneixement. La miopia en aquest sentit és, de vegades, proverbial. Per això, la labor i l'empenta posada per aquestes institucions locals, en aquest cas del congrés i publicació de *Barcelona Hospitalària* i també en molts altres projectes, em sembla encomiable. Certament, aquest és un producte que podria quedar lluny de l'abast de molts lectors, segurament dissuadits per les dimensions del llibre, però també poc avesats a llegir història. Per això la difusió per tots els mitjans possibles, com ara vídeos, exposicions o articles breus divulgatius serà del tot desitjable. Segur que es valoraria molt més el paper que en la història han tingut els hospitals, l'esforç enorme que moltes generacions els han dedicat i com s'hi han identificat. Esperem, doncs, que la inversió institucional continue en la línia esmentada.

Ja he expressat la meua admiració pel llibre que ens ocupa i per tot el que l'ha fet possible, però no em puc estar de parlar dels límits del treball. Un estudi que pretén abordar un tema qualsevol en la llarga durada, diguem-ne vuit segles, i encara dedicat a una institució de la magnitud i la repercussió que han tingut els hospitals, per necessitat ha de tenir buits importants per omplir. És ben difícil que medievalistes, modernistes i contemporanistes que operen sobre les fonts d'una ciutat concreta hagen posat la seua atenció en un tema comú amb la mateixa intensitat. Per això, els biaixos seran inevitables; hi haurà èpoques que hagen suscitat més atracció, com solen ser les fundacionals i els primers temps de funcionament, i que d'altres hagen quedat en un clarobscur o simplement en una foscuria absoluta. L'índex del volum posa ben de manifest aquesta situació per al cas de Barcelona. Al lector li pot resultar ben estrany que siga el període medieval al qual se li ha dedicat més interès. Normalment, les dificultats que pot presentar una recerca per als segles medievals poden ser insalvables, començant per la conservació de les fonts. En el cas barceloní no ens podem pas queixar. La historiadora alemanya Uta Lindgren ja hi va dedicar fa anys un treball que, malauradament, només va ser publicat en la llengua teutona, segurament

captivada pel volum i la qualitat del material conservat. El medievalisme s'ha abocat d'una manera ben evident vers aquests estudis, però els segles moderns no han tingut la mateixa fortuna. Valga, doncs, com a esperó per a futures recerques.

Un altre detall, si m'ho permeteu, és lingüístic. En el llibre s'ha respectat la llengua original dels autors, cosa que és habitual en els llibres de recerca. Tanmateix, crec que hauria estat un encert haver traduït al català el conjunt del volum. Possiblement, el cost elevat d'una obra així no ho hauria permès, però en benefici d'un producte ja de per si redó, i posats a demanar, hauria resultat magnífic.

En definitiva, Barcelona pot presumir de ser una ciutat excepcional per haver estat objecte d'un estudi com aquest. No sé si serà la primera del món en la qual la història de la seua xarxa hospitalària rep una atenció d'aquest calibre, però sens dubte el que s'ha assolit és una mirada extraordinàriament completa i complexa. Una fita per entendre millor la història de la ciutat, la història dels barcelonins i barcelonines.

Carmel FERRAGUD*
Institut Interuniversitari López Piñero,
Universitat de València

* Carmel Ferragud, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9756-9257>.